

EKONOMİ POLİTİK

Sorular, Sorular...

Erinç Yeldan, 21 Ocak 2009

Walden Bello, Filipinler Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü. Aynı zamanda da **Transnational Institute** ve **Third World Network** (Üçüncü Dünya Ağı) gibi kuruluşlarda yayımlanan çalışmalarıyla tanınan bir araştırmacı. Profesör Bello'nun "*Wall Street'de Çözölmeye Giriş*" başlıklı çalışması geçenlerde elime geçti. Soru-yanıt şeklinde kurgulanan bu çalışmayı bu hafta sizlerle paylaşmak arzusundayım.(*)

En kötü günler geride mi kaldı?

Hayır, ne yazık ki daha bunu söyleyemiyoruz. Kapitalizmin merkez ekonomilerinden gelen haberler küresel ekonomide daralmanın şiddetlenerek sürdüğünü belirtiyor. OECD, Aralık 2008 ile 2010 sonuna değin dünyada 25 milyon yeni işsiz yaratılacağını tahmin ediyor. Amerikan ekonomisinin 2008'in son üç ayında %6 daralacağından endişe duyuluyor. IMF ise krizle baş etmek için 150 milyar dolara daha ihtiyacı olduğunu açıklıyor...

Kapitalizmin merkezinde patlak veren bu krizin ardında ne vardı? "Wall Street'in sorumsuz ihtirası" diyebilir miyiz?

Kuşkusuz, "ihtiras" ve "açgözlülük" bugünlere gelmemizde rol oynadı. Finans spekülörleri giderek daha karmaşık finansal ürünler yaratmak suretiyle spekülatif balonun şişkinleşmesine hizmet ettiler. Ama gözlerden kaçırılan ipuçları da vardı. Örneğin şimdi Amerikan Merkez Bankası (Fed) başkanı olan **Ben Bernanke**, 2005'te verdiği bir demeçte, Amerikan konut piyasasında fiyat artışının spekülatif değil, ekonomik temellerin ("*fundamentals*") güçlü olmasından kaynaklandığını vurguluyordu. (Bu "fundamentallerin güçlü olması" kavramı Türk okuyucusuna hiç de yabancı değil. Her IMF ziyareti öncesinde kurgulanan kalıplaşmış bir cümle...)

Peki krizin ardında başka neler vardı? Sistemik unsurlar mesela?

Kapitalizmin 1970'li yıllardan başlayarak içine sürüklendiği "aşırı üretim" olgusu, ve buna bağlı olarak karların gerilemesi ve sermaye birikimini sekteye uğratması bugünkü krizin ardında yatan ana süreçlerdi. Örneğin, **Fortune** dergisinde taranan en büyük **500 Şirketin** kar oranları 1960-69'da yüzde 7.15'ten, 1980-90'da 5.30'a; 2000-2002'de de %1.32'ye gerilemiş idi. Uluslararası spekülör **George Soros** daha 2008 başında yayımlanan bir demecinde, mevcut krizi aslında ikinci dünya savaşı sonrasında yaratılan ABD hükümlerinin iktisadi koşullarının artık çökmekte oluşuna bağlıyordu.

Kapitalizm 1970'lerde oluşan bu krizi nasıl bu kadar erteleyebildi?

Bunda üç süreç etkili oldu: *neoliberal yeniden yapılanma; neoliberal küreselleşme; ve finansallaşma*. Neoliberal yeniden yapılanma, "tarihin sonu" felsefesiyle birlikte, Reagan, Thatcher, Kohl (Türkiye'de Özal) hükümetlerinin emeğin kazanımlarına karşı açmış olduğu açık saldırılarla gerçekleştirildi. Özelleştirmeler, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, sendikasılaştırma ve emeğin örgütlenmesine karşı getirilen kısıtlamalar, bir yandan da "serbest piyasa her sorunu çözer" dogmalarıyla süslendi ve örgütsüz kılınan geniş halk yığınlarına kabul ettirildi. *Küreselleşme* dalgasıyla da, sermayenin küresel çapta hareket serbestisi genişletildi. Sovyet sisteminin çökmesi ve Çin ve Hindistan'ın küresel meta üretimine ticari koşullarda katılımı sonucunda dünya işgücü piyasalarına 1.5 milyar yeni

ücretli-emek arzı katıldı. Tüm dünyada ücret gelirleri geriletildi ve emeğin toplam üretimden almakta olduğu pay düşürüldü. Böylece sermayedara aktarılacak artığın çoğaltılması sağlandı. *Finansallaşma* da bu artığın şişkinleştirilmesine olanak sağladı.

Finansallaşma olgusunun sorunları nelerdi?

Finansallaşma, ya da finansal sektörlerde yatırımların yoğunlaşması özü itibariyle *daha önceden yaratılmış olan değer*in, *yeniden değerlendirilmesi* sürecini ifade eder. Yani finansal sektörler yeni değer yaratmamakta; tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde yaratılmış olan değeri *yeniden* değerlendirmektedir. Bu süreçte finansal kar elbette yaratılmaktadır. Ancak yaratılan *yeni karlar*, *yeni yaratılmış herhangi bir değere tekabül etmemektedir*. Finansal şişkinlik kavramından kastedilen budur.

Peki buradan nereye gidiyoruz?

Finansallaşma ve küreselleşme dünya ölçeğinde yaşanması olası olan durgunluğun ertelenmesine yol açmıştı. Ancak düzenlenmemiş (unregulated) finansallaşma sürecinin ne denli tehlikeli olduğunu hep birlikte yaşadık. Amerikan ekonomisini bu krizden çıkartacak yeni şişkinliğin içeriği ne olacaktır? Bunu beraber göreceğiz, ancak ilk ipuçları bunun askeri-endüstriyel kompleks biçiminde olacağını gösteriyor. Kanada'lı sosyolog **Naomi Klein** buna "kapitalizmin afet kompleksi" adını veriyor. Ancak bu başka bir tartışma konusu...

(*) Walden Bello, "A Primer on the Wall Street Meltdown" - Transnational Institute.
www.tni.org/detail_page.phtml?act_id=18716.